

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Pani Mgr Anny FRANASZEK

pt. *„Przesłanki ogłoszenia upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności
gospodarczej (upadłości konsumenckiej) w prawie polskim”*

napisanej pod kierunkiem Promotora – Pana prof. dr hab. Adama DOLIWY

I. Wybór tematu rozprawy

Przedłożona mi do oceny rozprawa doktorska dotyczy ważnego tematu związanego ze stosunkami majątkowymi osób nadmiernie zadłużonych. Problemy finansowe gospodarstw domowych nawarstwiają się w Polsce od pewnego czasu to doby impuls do podjęcia badań nad aktualnym stanem ustawodawstwa z tej dziedziny, zwłaszcza że zagadnienia tzw. „oddłużania” stają się coraz bardziej powszechne. Upadłość osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej to materia ciekawa i wielowątkowa, która w ostatnich latach wyraźnie zyskała na znaczeniu. Co prawda ta tzw. upadłość konsumencka stanowi przedmiot sporego zainteresowania polskiej nauki prawa, to jednak doniosłość tej problematyki, w tym niepowodzeń w stosunkach majątkowych konsumentów, ich zagrożenie niewypłacalnością oraz niewypłacalność, a także wiążące się zwłaszcza z tą ostatnią konsekwencje prawne, to obszar który zasługuje na refleksję naukową. Ostatnie kilka lat to czasy trudne ekonomicznie, przez co niejednokrotnie Polacy wpadali w tzw. „spirale długów”, przez co spojrzenie na prawne problemy tego obszaru wydaje się pożądane.

To zaś stało się przedmiotem rozważań Autorki ocenianej pracy, dzięki czemu, Jej głos wpisuje się w tę trwającą dyskusję nad stanem naszego ustawodawstwa, stając się jej elementem.

Dlatego jestem przekonany, że istniała potrzeba zbadania omawianej problematyki, szczegółowego zglębienia jej elementów konstrukcyjnych i rozważenia zasadności stosowania obecnego modelu upadłości konsumenckiej, ze szczególną atencją skierowaną w stronę przesłanek upadłości.

Cel poznawczy i aktualność tematyki poruszanej w rozprawie pozwala więc przyjąć, że temat rozprawy mieści się w systematyce wyznaczonej przepisami ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (tj. Dz. U. z 2022 r., poz. 574 ze zm.). Mamy więc tutaj do czynienia z problemem naukowym i próbą jego rozwiązania. Problem naukowy jest zaś problemem istotnym.

II. Tezy, cele badawcze, założenia metodologiczne

Rozprawa doktorska ma standardowa objętość, wynosi ona 235 stron znormalizowanego maszynopisu, wraz z wykazem źródeł.

Autorka w pracy formułuje przede wszystkim następujący cel badawczy: uzyskanie odpowiedzi na pytanie czy konstrukcja przesłanek instytucji upadłości konsumenckiej w obowiązującym obecnie kształcie jest rzeczywiście najlepszym dostępnym rozwiązaniem umożliwiającym oddłużenie osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej.

W ocenie Autorki głównym problemem badawczym jest z kolei określenie czy dokonywane przez prawodawcę kolejne zmiany w zakresie katalogu przesłanek umożliwiających ogłoszenie upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej rzeczywiście spełniają założenia wynikające z założeń do poszczególnych projektów wprowadzonych zmian ustawodawczych.

Stawia też hipotezę, iż znacząca liberalizacja przesłanek upadłościowych w długofalowej perspektywie nie jest zjawiskiem korzystnym.

Tak sformułowany cel i problem badawczy oraz podstawowa hipoteza, którą Autorka zamierza potwierdzić w pracy świadczą o Jej kompetencjach i świadomości naukowej. Umiejętność precyzyjnego określenia istoty problemu naukowego, którym autorowi przyjdzie się zajmować, to jeden z podstawowych elementów ewaluacyjnych pracy naukowej, któremu Autorka sprostała.

Można co prawda się zastanawiać, czy zagadnienia te są w pracy określone w sposób falsyfikowalny, bo co w końcu oznacza w naukach prawnych że coś stanowi „najlepsze dostępne rozwiązanie” bądź „rzeczywiście spełnia założenia ustawodawcy”, to jednak intencja Autorki i stosowane przez nią wyjaśnienia w szczegółowej treści pracy nie budzą w tej mierze wątpliwości.

Realizacja założeń pracy doprowadziła Autorkę m.in. do wniosków, że na skutek procesu ustawodawczego doszło do zniekształcenia pierwotnych funkcji oddłużenia jako efektu upadłości konsumenckiej, jak też ustalenia, że obowiązujące przepisy nie odpowiadają realiom potrzeb obrotu gospodarczego, prowadząc do zachwiania równowagi stron stosunku zobowiązaniowego.

Ukazując złożoność i niejednorodność opisywanych przez siebie konstrukcji Autorka zostawia czytelnika jednak bez jakiegoś konkretnego wniosku, wskazując tylko że istnieje *„konieczność ponownego zweryfikowania czy rozwiązanie obecne jest w rzeczywistości zgodne z zasadami prawa cywilnego, w tym przede wszystkim z zasadami współżycia społecznego”*.

Takie spojrzenie, choć nieco defensywne, musi jednak oznaczać, że Autorka dostrzega pełne znaczenie dokonywanych przez siebie analiz i nie skupia się wyłącznie na odtworzeniu stanu istniejącego, ale myśli również o przyszłej perspektywie. Dlatego jestem przekonany, iż cele naukowe i pytania badawcze określone przez Autorkę są czytelne, ważne i warte zbadania.

Do realizacji tych celów Autorka dąży w zasadzie klasycznymi metodami prawoznawstwa, wykorzystując przede wszystkim narzędzia dogmatyki prawniczej. Korzysta też Autorka z metody historyczno-prawnej i metody prawno-porównawczej, posługując się nimi zasadniczo poprawnie. Przedstawia w pracy także założenia ekonomii behawioralnej i socjologii, co w kontekście poruszanych problemów wydaje się pożądane, choć miejscami zbyt uproszczone.

III. Struktura rozprawy

Przedstawiona do oceny rozprawa została interesująco skonstruowana. Struktura pracy nie jest typowa dla prac przygotowywanych w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki prawne. Rozważania Autorki podzielono co prawda określone jednostki redakcyjne (rozdziały), ale nie zostało to dokonane w sposób oczywisty. Same zaś proporcje rozdziałów są poprawne, a podział

dokonywany świadomie. Praca nie jest przy tym strukturalnie rozbudowana, co zapewnia przejrzystość wywodów.

Praca składa się zasadniczo z pięciu rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zwieńczonych wnioskami.

We wstępie Autorka prezentuje założenia badawcze pracy i tłumaczy wybór jej tematu. Wskazuje dlaczego podjęła się analizy naukowej omawianego zagadnienia, prezentuje cel pracy, podstawowe założenia i tezy. Identyfikuje główny problem badawczy, wyjaśnia zakres pracy. Czyni to klarownie.

Rozdział pierwszy pracy to miejsce, w którym Doktorantka rekonstruuje genezę i kształtowanie się społeczno-gospodarczego tła i normatywnej charakterystyki upadłości konsumenckiej. Autorka określa szerokie pole badawcze, odpowiadając m.in. na pytania o to czym jest „niewypłacalność dłużnika” i jakie funkcje winny realizować poszczególne regulacje prawne w zakresie upadłości. Rozdział ten stanowi swoiste wprowadzenie do dalszych rozważań.

Rozdział kolejny pracy, drugi, to problematyka upadłości konsumenckiej w prawie obcym. Autorka przedstawia tu niektóre rozwiązania prawa niemieckiego, francuskiego, brytyjskiego, amerykańskiego, odnosząc się także do kwestii transgranicznego postępowania upadłościowego i tzw. turystyki upadłościowej (*forum shopping*). Autorka prezentuje tu m.in. rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego, rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132. Na tle regulacji obcych dochodzi zaś do konkluzji, że ewolucja przepisów upadłościowych przyczyniła się do wymuszonej zmiany założeń stanowiących cel ogłaszania upadłości, która jest korzystna dla osób niewypłacalnych.

Rozdział trzeci dysertacji poświęcony został problematyce koncepcji dłużnika nieracjonalnego w ekonomii behawioralnej oraz socjologii. Autorka poszukuje tam uzasadnienia dla obecnych rozwiązań prawnych, dochodząc do konkluzji, iż istnieje szereg czynników które prowadzą jednostki do podejmowania decyzji finansowych pod względem emocji, co w konsekwencji – jak można sądzić – prowadzić może także do niewypłacalności tych jednostek. Odpowiedzią

ochronną ze strony państwa mogą być rozwiązania normatywne, mające na celu oddłużenie, co jak się wydaje miała na myśli Doktorantka przedstawiając poruszane przez siebie zagadnienia.

Rozdział kolejny, czwarty, to z kolei prezentacja ewolucji przesłanek upadłości konsumenckiej w początkach XXI wieku.

Natomiast rozdział piąty pracy to prezentacja rozwiązań, które umożliwiają zapewnienie środków na spłatę zaciągniętych zobowiązań jako sposób ochrony interesów drugiej strony stosunku zobowiązaniowego (alternatywnych dla upadłości).

Pracę w zasadzie kończy rozbudowane Podsumowanie, w którym Autorka przedstawia stosowne wnioski końcowe pracy.

Powyższa struktura pracy jest – jak wspomniałem powyżej - interesująca. Po pierwsze bowiem, Autorka nie przedstawia oczywistego schematu jaki można by sobie wyobrazić, tylko stara się możliwie szeroko zakreślić problem zasadności przyjętych rozwiązań normatywnych pozwalających na oddłużenie konsumenta. Po drugie, zasadniczo kwestionując te rozwiązania odwołuje się do nieszablonowych argumentów, przynajmniej z punktu widzenia rozważań prawnych. Po trzecie wreszcie, podejmuje próbę uporządkowania dotychczasowych poglądów, co w powiązaniu z prezentacją wybranych systemów prawa obcego zdaje się być logicznie powiązane. Choć więc taka struktura *prima facie* może wydawać się zaskakująca, to jednak uważna lektura pracy może skłaniać do akceptacji koncepcji Autorki i pozwala zrozumieć tok Jej myślenia, który ostatecznie uważam za dopuszczalny.

IV. Strona formalno-redakcyjna rozprawy

Przyglądając się pracy należy podkreślić, że Autorka posługuje się zasadniczo klarownym językiem, z właściwym rozumieniem i wykorzystaniem terminologii prawniczej. Jej styl wypowiedzi jest poprawny.

Przypisy są zasadniczo stosowane prawidłowo, Autorka umiejętnie posługuje się prawem cytatu. Od strony redakcyjno-edytorskiej, praca prezentuje zadowalający poziom, choć oczywiście zdarzają się wpadki, wynikające – jak można sądzić - z pośpiesznego przygotowania pracy do druku.

Warsztat naukowy jest opanowany przez Doktorantkę w stopniu wystarczającym. Przeanalizowała Ona najważniejszą – Jej zdaniem - literaturę polską i wybraną literaturę obcą. W tym zakresie zawsze można znaleźć brakujące pozycje. Z pewnością wykorzystana bibliografia nie jest jakoś nadzwyczaj imponującą. Niedosyt budzi też nikłe wykorzystanie dorobku judykatury.

Mimo wszystko uważam, że recenzowana rozprawa spełnia - w podstawowym zakresie - wymagania formalne stawiane pracom doktorskim.

V. Przegląd treści rozprawy i ocena merytoryczna

W rozprawie doktorskiej, jak już wcześniej naprowadziłem, Autorka podjęła się interesujących poszukiwań badawczych związanych ze stosowaniem w praktyce przepisów upadłości konsumenckiej.

Kształt pracy i pojawiające się w niej tezy wpisują się w dyskusję nad przyszłym kształtem polskiego prawa cywilnego, w tym przede wszystkim nad możliwym kierunkiem w jakim winna podążać praktyka prawa upadłościowego związana ze stosowaniem instrumentów prawnych pozwalających na oddłużenie konsumenta. Oczywiście istnieje szereg zagadnień które wymagają dyskusji z Doktorantką, do czego inspiracją są tezy zawarte w pracy.

Jednym z takich zagadnień jest z pewnością perspektywa dalszego funkcjonowania praktyki sądowej związanej z upadłością konsumencką. Lektura pracy pozwala na przyjęcie, że Autorka nie jest specjalnie zwolennikiem obecnego modelu, rozumiejąc z jednej strony potrzebę ochrony konsumenta na rynku, wskazując jednak na potrzebę dalszego poszukiwania instrumentów właściwych dla realizacji tego celu.

Zastanawiam się w związku z tym, czy ukazanie realizacji funkcji postępowania upadłościowego prowadzonego w stosunku do osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej i jego istoty, którą jest oddłużenie rzetelnych dłużników, a zaspokojenie wierzycieli jedynie w miarę możliwości dłużników jest w ocenie Doktorantki koncepcją, która powinna pozostać w przyszłości w polskim prawie upadłościowym. Mam wrażenie, iż Doktorantka kwestionując obecny stan normatywny nie dostrzega kompleksowo jego znaczenia. Bowiem nie każdy dłużnik, że tylko taki o którym można powiedzieć, że jest rzetelny, może skorzystać z dobrodziejstw

obecnego modelu oddłużenia. Stąd sędzę, że dyskusji z Doktorantką wymaga kwestia niezbyt szeroko ujęta w pracy, a mianowicie problematyka ustalenia planu spłaty wierzycieli i następnie umorzenia zobowiązań, których dłużnik nie będzie w stanie wykonać, umorzenia zobowiązań dłużnika bez ustalania planu spłaty w sytuacji, gdy osobista sytuacja upadłego w oczywisty sposób wskazuje, że nie byłby on zdolny do dokonania jakichkolwiek spłat w ramach planu spłaty wierzycieli, a także restrukturyzacji zobowiązań upadłego z możliwością zawarcia układu między dłużnikiem a wierzycielami. O ile bowiem przyjęte w prawie polskim rozwiązania trafnie prowadzą Doktorantkę do wniosku, że obecny kształt upadłości konsumenckiej jest daleko idącym uprzywilejowaniem konsumenta, prowadzącym do minimalizowania dolegliwości związanych z ogłoszeniem upadłości w celu umożliwienia konsumentowi uzyskania nowego startu, ustanawiając dysproporcję między pozycją konsumenta a wierzyciela, to jednak trudno wyobrazić mi sobie obecnie nasz system prawny bez regulacji tego rodzaju. Czy charakter w/w instytucji znanych ustawie nie zmienia nieco optyki Doktorantki co do wadliwości i jednostronności obecnego modelu upadłości konsumenckiej?

Ponadto, przechodząc już do rozważań szczegółowych zawartych w pracy, zastanawia mnie ujęcie tej problematyki w dotychczasowej literaturze w Polsce, zwłaszcza jeżeli chodzi o problematykę stanowiska prawnego wierzyciela. W literaturze spotkać można rozmaite poglądy, a ja chciałbym dowiedzieć się szerzej co Doktorantka myśli o rozwiązaniu, które uzależniałoby całkowicie zastosowanie oddłużenia od zgody wierzyciela. Mam wrażenie, że Doktorantka rozważała zbyt liberalne podejście ustawodawcy do pozycji konsumenta, jednak chyba zbyt delikatnie obchodzi się Ona z poglądami przeciwnymi do prezentowanych w pracy. Jest to oczywiście zrozumiałe chęcią zachowania elegancji wyводу przez Doktorantkę, nie mniej jednak są takie rozważania w pracy naukowej, w których na każdym etapie rozwoju zawodowego należy być bardziej stanowczym. Tego oczekiwałbym w pracy, która kwestionuje obecny model upadłości konsumenckiej.

Zastanawia mnie też, czy istnieje jakaś wyraźna granica pomiędzy stanowiskiem konsumenta co do oddłużenia a sytuacją prawną wierzyciela, którego wierzytelność ulega stosownej redukcji. Tego w szerokim zakresie nie odnalazłem w pracy.

Nie jestem także pewien co jest właściwym remedium na obecną uprzywilejowaną sytuację konsumenta. Chciałbym dowiedzieć się jak przyszłość omawianych w pracy rozwiązań widzi Doktorantka? To jest z pewnością jedno z tych zagadnień, które nie zostało nazbyt szeroko

opracowane, co jak sędzę zdaje się być wystarczającym powodem do tego, by przedyskutować to z Doktorantką. Czy możliwe jest i ewentualnie potrzebne wprowadzenie do przepisów prawa modelu, który uwzględniałby rozmaite dysfunkcje obecnego systemu?

Niewątpliwie powyższe zagadnienia znajdują odzwierciedlenie w wielu tezach pracy i - jak sędzę - są to tylko niektóre problemy, które wymagają dyskusji z Doktorantką. Całość rozprawy prowokuje oczywiście także i wiele innych zagadnień, do których nie sposób się jednak odnieść w recenzji rozprawy doktorskiej, której cel nie jest zresztą taki. Muszę tu jednak zaznaczyć, z obowiązków recenzenta, iż w wielu miejscach nie zgadzam się z Autorką.

Reasumując uważam, że recenzowana rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie nauki prawne oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a Doktorantka poprawnie zrealizowała wszystkie swoje zamierzenia.

VI. Konkluzja

Mając powyższe na uwadze uważam, iż recenzowana rozprawa doktorska Pani Mgr **Anny Franaszek** spełnia ustawowe wymagania stawiane osobom ubiegającym się o nadanie stopnia naukowego doktora, dzięki czemu może zostać przyjęta i dopuszczona do publicznej obrony. Stanowi zatem podstawę do podjęcia dalszych czynności w przewodzie doktorskim w sprawie nadania stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

/-/ Prof. dr hab. Mariusz ZALUCKI